

Mladi fizik.

Piše J. N.

VI.

lejte no! Ustrelili so ga in hodi okrog plašit ljudi! Prej nisem veroval v duhove, sedaj pa imam s takim opraviti. Ali si res ti, Slavko?"

„Sem, sem,“ mi smehljaje odvrne. „Vidite duha, ker ste sami tudi duh.“

„Kako misliš to?“

„Tako, kakor se lahko prepričate, če pridete ven.“

Grem ven in vidim na vratih obešenega slamnatega moža. Na nogah mu je visel papir, ki je na njem bilo zapisano, da sem jaz dotični mož, ki so ga obesili zaradi podpihovanja vojakov.

„Tedaj sva oba na onem svetu,“ mu rečem smeje.

„Oba sva, kakor vidite; zaraditega se nama ni treba bati več smrti in brez skrbi lahko delava naprej poizkuse z električno,“ je navedel govor na predmet, ki je mislil vedno nanj.

„Veste, zdi se mi, da bi znal napraviti pripravo, ki bi z njo proizvajal električno hitro in v velikih množinah,“ mi reče.

„Najbrž si izumil kak električni stroj?“ ga vprašam.

„Ne vem, kako bi to stvar imenoval, pa vam jo hočem razložiti.“

Nato je vzel elektroskop z vodoravno palico in je približal enemu paličnemu koncu obdrgnjeni pečatni vosek.

„Ako se dotaknem sedaj drugega paličnega konca, zbeži po mojem prstu negativna elektrika v zemljo, pozitivna pa ostane v palici, tudi ko prst odstranim, kakor je že znano. Palica ostane pa pozitivno električna, četudi jo premaknem, medtem ko ostaneta prst in pečatni vosek na mestu. Ali vidite?“

„Vidim, vidim! No, naprej z razlaganjem!“ mu rečem, ko spoznam, da hoče prenehati, misleč, da me dolgočasí.

„No, dosti nimam povedati več. Moja priprava bi imela namesto prsta prožno pero, ki bi bilo v zvezi z zemljo, in namesto ene vodoravne palice bi jih imela več, ki bi se premikale med peresom in pečatnim voskom. Da bi bilo bolj pripravno, bi pritrdil palice na steklenih prečkah kakega kolesca. Vrteč to kolesce, bi pregibal palice, ki bi postale pozitivno električne. To elektriko bi pa odvedel na druga telesa.“

„Bravo! To bi bil električni stroj, seveda še precej nepopoln. Dobil bi precej elektrike, pa dvomim, da bi je dobil toliko, kolikor se je dobi s še bolj preprosto pripravo.“

„Tako!“ se začudi, „pa kakšna je ta priprava?“

„Taka je, da jo lahko brez velikega truda napravimo sami.“

Razume se, da nisem imel miru pred njim, dokler mu nisem obljubil, da jo napravim. V ta namen sem vzel dva velika kovinska pokrova dveh cilindrastih škatel. Zvil sem pokrovoma obod, da je postal klobasast. Na sredi notranje strani enega pokrova sem pritrdil roč iz pečatnega voska, v drugem sem pa stalil precej kosov pečatnega voska. Ko se je pohladilo, je bila priprava sposobna za proizvodnjo elektrike.

Slavko je pazljivo motril vse, kar sem delal. Tupatam je še izkušal uganiti, kako mislim proizvodnjo elektrike, a brez uspeha. Ko sem s kožuho vino jel drgati voščeno plast, se mu je zasvetilo v glavi, pa ne prav dobro.

„Da, ta plast postane električna in nanjo postavite drug pokrov, da sprejme njeno elektriko?“

„Glej, položim pokrov na plast, držeč ga za izolujoč roč, z drugo roko hočem pa elektriko, ki je prišla od plošče na pokrov, odvesti in zdaj“ — vzdignil sem pokrov in ga približal njegovemu nosu — „je li elektrika v pokrovu ali je ni?“

„Je, je,“ je trdil, ko mu je precej velika iskra skočila na nos.

To je bila zanj nova uganka. Izkušal jo je rešiti na različne načine, a ni se mu posrečilo, čeravno je bil prepričan, da je dobil pravo razlago. Misli si je, da gre elektrika od voska na ploščo le polagoma, da zaradi tega nisem mogel odvesti vse elektrike v zemljo. To misel pa je moral opustiti, ko sem opetovano položil pokrov na ploščo, ga vzdignil in vedno sem dobil skoraj enako močne iskre. Da sem ga še bolj prepričal o napačnosti njegove razlage, sem mu pokazal z elektroskopom, da je elektrika v pokrovu pozitivna, medtem ko je ona na pečatnem vosku negativna.

„Potem nastane elektrika v pokrovu ravno tako kakor bi nastala v mojem stroju?“ mi reče dvomljivo, ker si še ni mogel predstavljati, kako se to zgodi.

„Ko drgnem voščeno plast,“ sem mu začel pojasnjevati, „nastane elektrika pač na površju; polagoma se pa vsesa v vosek. Ona vpliva namreč na spodnji pokrov, da se elektriki v njem razkrajata; negativno odbija v zemljo, pozitivno pa privlačuje, pri čemer se obe elektriki nekoliko vsrkata v voščeno plast.“

Ko leži drugi pokrov na plasti, se elektrike ne dotika. Ta vpliva nanj le razkrojevalno kakor v spodnjem pokrovu. Ako odvedemo negativno elektriko s prstom, ostane v pokrovu le pozitivna in ta je, vzdignivši pokrov, skočila na tvoj nos. Tej preprosti pripravi, ki pa daje precej močne iskre, so dali ime elektrofor ali elektronos. Še boljši elektrofor dobimo, če nadomestimo pečatni vosek v pokrovu s trdo gumijevo ploščo, ki je na nji prilepljen na eni strani štanijol. Vse to sem ti razložil, da spoznaš bistvo vseh električnih strojev, ki proizvajajo mnogo večje množine elektrike in ki niso nič drugega kakor na pripraven način sestavljeni elektrofori.

„Ali bi ne mogli napraviti sami takega stroja?“

„Mogel bi že, a ne tako hitro, tako dobro in lepo, kakor ga zna napraviti izurjen mehanik. Da pa vidiš, kako izgleda in kako deluje tak stroj, si ga hočem izposoditi pri gospodu učitelju.“

Od radosti je začel skakati, žvižgati in vrisovati. Ko se je pomiril, je vzel elektrofor in slamnatega možička, da ga ponese za igračo Tončku, ki jo — kakor je rekel — tudi zasluži, ker je on pravzaprav kriv vsega tega.

(Dalje.)

Na dvorišču.

Čiv, čiv, čiv,
komaj da sem živ!
Koklja, skrij pod perutnice
nas uboge, male ptice!
Čiv, čiv, čiv,
komaj, da sem živ!

Kok, kok, kok,
kakšen je ta stok!
Pritecite, moji ptički,
vi, nedolžni otročički!
Kok, kok, kok,
zdaj je nehal stok.

Kikiriki!
Orel prileti.
Semkaj k meni pritecite,
pod peruti se poskrijte!
Kikiriki!
Orel že beži.

Vek. Lilija.

